

รายงาน ข้าหลวงเทศาภิบาล

มณฑล กรุง เก้า

ที่ พัก เมือง อหุติฐ

วันที่ ๓๓ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร ศก ๑๑๗

ข้า พระพุทธเจ้า ขอ พระราชทาน กราบ บังคม

ทูล พระกรุณา ทราบฝ่า ดออง รุดี พระบาท

๑ ด้วยตาม ความ ใน จดหมาย ของ ข้า พระ
 พุทธเจ้าที่ ๑๑๖๖๒๗๕๐๑๘ ลง วันที่ ๓๓ พฤศจิกายน
 ร.ศ. ๑๑๗ กราบ บังคม ทูล ด้วย เรื่อง รายงาน
 เทศาภิบาล ประจำ รัตนโกสินทร ศก ๑๑๖๖๒๗๕๐๑๘
 ความ แจ้ง อยู่ แล้ว ข้า พระพุทธเจ้า ขอ พระราชทาน
 พระ บรมราชโอรกาศ นำ รายงาน ของ พระเจ้า
 น้อย ยาเธอ กรมหมื่น มรพษศิริพัฒน์ ข้าหลวง
 เทศาภิบาล ดำริจ ราชการ มณฑล กรุง เก้า ทูล
 เกด้า ๆ ถวาย พร้อม ด้วย จดหมาย ฉบับ นี้ ได้
 ทรง ทราบฝ่า ดออง รุดี พระบาท

๒ มณฑล กรุง เก้า นี้ พัง ได้จัด เป็นมณฑล
 เทศาภิบาล เมื่อ เดือน มกราคม ศก ๑๑๔ รวม
 หัวเมือง เดิม ๘ หัวเมือง คือ กรุง เก้า ๑ เมือง อ่าง
 ทอง ๑ เมือง สระบุรี ๑ เมือง ดพบุรี ๑ เมือง
 พระพุทธบาท ๑ เมือง พรหมบุรี ๑ เมือง อินทร
 บุรี ๑ เมือง สิงหบุรี ๑ เข้า เป็น มณฑล และ ภาย
 หลัง ได้ ทรง พระกรุณาโปรด ให้ รวม หัวเมือง
 เหล่า นี้ ที่ เป็น เมือง น้อย เข้า เป็น เมือง เดียว กับ
 หัวเมือง เดิม ๓ เมือง คือ รวม เมือง พระพุทธบาท
 เข้า ไว้ ใน เมือง สระบุรี ๑ เมือง พรหมบุรี เมือง
 อินทร บุรี รวม เข้า ไว้ ใน เมือง สิงหบุรี อีก ๒ เมือง
 การ ปก ครอง ใน เวลา นี้ มณฑล กรุง เก้า จึง จัด
 เป็น แต่ ๕ หัวเมือง

๓ มณฑล กรุง เก้า นี้ ได้ ทรง พระกรุณา
 โปรด เกด้า ๆ ให้ พระเจ้าน้อย ยาเธอ กรมหมื่น
 มรพษศิริพัฒน์ เป็น ข้าหลวง เทศาภิบาล จัด การ

สนอง พระเดช พระคุณ ตั้งแต่ แรก การ ที่ จัด เป็น
 การ หนัก ด้วย หัว เมือง ใน มณฑล นี้ จำนวน พล
 เมือง มาก เป็น เมือง บังคับ ยาก เดมี โจร ผู้ร้าย
 ชุกชุม ทัว ไป ต้อง ผลัด เปลี่ยน ผู้ว่า ราชการ เมือง
 กรมการ ตลอด จน นายอำเภอ เลือกล่รราช ราชการ
 ใน กรุง.ทพ.ฯ ที่มี ก่าดัง แด ความ สด เม รด ชก
 ไป รับ ราชการ เป็น อัน มาก ต่อ มา พระเจ้าน้อย
 ยาเธอ กรมหมื่น มรพษศิริพัฒน์ ได้ คิด อ่าน ฝึก
 หัด แด เลือกล่ร คน ใน พื้น เมือง ขึ้น รับ ราชการ
~~ในตำแหน่ง~~ ข้าราชการ ผู้น้อย ได้ มาก ขึ้น โดย
 ลำดับ จน บัด นี้ จัด ว่า พอ จะ หา คน ใน พื้น เมือง
 รับ ราชการ ใน ตำแหน่ง กรมการ ได้ ไม่ ใ้
 ขัด ข้อง ตั้งแต่ ก่อน

๔ การ ปก ครอง ทั้ง ที่ ใน มณฑล กรุง
 เก้า นี้ ขึ้น กำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน จัด ได้ เรียบ ร้อย ดี
 ขึ้น อำเภอ ก็ จัด ได้ เรียบ ร้อย มาก ที่ จัด ดี โดย
 เฉพาะ นั้น คือ การ ปราบ ปราบ ลับ จับ โจร ผู้ร้าย
 ใน มณฑล นี้ จัด การ โดย แขง แรง สามารถ จะ
 ให้ เหตุ การ โจร ผู้ร้าย เลือ มทรา มตง จน บัด นี้ นับ
 ว่า เป็น หัว เมือง ที่ โจร ผู้ร้าย ดัง บได้ ทัว ทัง มณฑล

๕ การ ค้า ตย ยุติธรรม ใน มณฑล นี้ นับ ว่า เป็น
 หัวเมือง มณฑล แรก ที่ ได้ จัด การ เปลี่ยน แปลง
 ที่ เป็น อย่าง ดี ตั้งแต่ ทรง พระกรุณา โปรด เกด้า ๆ
 ให้ ข้าหลวง พิเศษ มี พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์ เจ้า
 ระพีพัฒน์ ศักดิ์ เป็น ประธาน ออก ไป จัด การ ได้
 จัด ตั้ง ค้า ต มณฑล แด ค้า ต เมือง ขึ้น เป็น ตัวอย่าง
 แก่ มณฑล อื่น ๆ ชำระ สดั่ง อรรถคดี ของ ราษฎร
 ให้ ได้ รับ ความ ยุติธรรม โดย สดวก การ ยุติธรรม
 ใน มณฑล นี้ นับ ว่า ได้ จัด ให้ เจริญ ยิ่ง กว่า
 มณฑล อื่น ๆ

๖ การ โยธายัง ไม่ได้ จัด การ ลง เป็น ระเบียบ
 เพราะ การ นั้น ยัง ไม่ได้ จัด ลง เป็น แบบแผน อย่าง
 แพนก คดั่ง แด ยุติธรรม แต่ ก็ ได้ มี การ ที่ ได้ ทำ

ขึ้นบ้าง คือ ทำถนน แล ซ่อมแซม สร้าง ที่ว่าการ
เป็น ต้น พอจัดว่า ได้ลงมือ ทำการโยธาบ้าง
เล็กน้อย

๗ การคลัง กระทรวง พระคลัง ได้จัดตั้ง คลัง
มณฑล กรุงเก่า ขึ้น เป็น คิว อย่าง แก่ คลัง มณฑล
อื่น ๆ เป็น การ เรียบร้อย ตลอดจน การที่เก็บค่า
นาภาษี อากร ทั้งปวง ที่เลิกผูกขาดมา ให้มี
พนักงาน ในเมือง แล อำเภอ กำนั้น เป็นผู้เก็บ แล
เห็น ประโยชน์ ในการ ที่จัดได้แน่นอน ที่ผล
ประโยชน์แผ่นดิน ใน มณฑล กรุงเก่านี้ ทวีขึ้น กว่า
แต่ก่อน เป็น อันมาก ทุก ๆ ปี ตั้งแต่ ศก ๑๑๕
ศก ๑๑๖ แต่ ได้จัดเทศาภิบาล มา

๘ เมื่อ พิศุทธเจ้า โดย การ ทั้งปวง ทั่วไป ที่
ได้จัดมา ใน มณฑล กรุงเก่านี้ ข้า พระพุทธเจ้า เห็น
ด้วยเกล้า ๆ ว่า มณฑล นี้ มีความเจริญ รวดเร็ว
เด่นิบ ได้ ในเวลานี้ ว่าเป็น มณฑล อย่าง ดี ที่สุด
มณฑล ๑ ใน มณฑล เทศาภิบาล ทั้งปวง

ควร มีควร แลแล้ว แต่ จะ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ
ข้า พระพุทธเจ้า ดำรง ราชานุกาพ
เสนาบดี กระทรวง มหาดไทย

ที่ ๓๐๔, ๓๕๘๗ ศาลาว่าการ มณฑล กรุงเก่า
วันที่ ๑๖ กันยายน รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๗
ข้าหลวงเทศาภิบาล ดำรง ราชการ มณฑล
กรุงเก่า ขอ ประทาน เรียบเรียง รายงาน ราชการ
หัวเมือง ใน มณฑล ตาม ซึ่ง คิดจัดตั้ง แปลง
แก้ไข มาแต่แรก ได้ ทรง พระกรุณา โปรด
เกล้า ฯ ให้จัด การ มณฑล นี้ เมื่อ ปลาย ปี
รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๕ เป็น ตำบล จน ถึง เดือน
มีนาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๖ กราบ ทูล พระเจ้า
น้อยยาเธอ กรมหมื่น ดำรง ราชานุภาพ เสนาบดี
กระทรวง มหาดไทย ขอ ได้นำ ขึ้น กราบ เบื้อง
ทูล พระ กรุณา ทราบ ว่า ดออง ชูดี พระบาทมี

ข้อ ความ ตั้ง ที่ จะ ได้ รับ พระราชทาน ก่อ
ต่อไปนี้ คือ

- หมวดที่ ๑ ว่า ด้วย การ ปก ครอง
- หมวดที่ ๒ ว่า ด้วย ผล ประโยชน์ แผ่นดิน
- หมวดที่ ๓ ว่า ด้วย การ คลัง
- หมวดที่ ๔ ว่า ด้วย การ บำรุง

ข้า ราชการ กอง มณฑล

ตำแหน่ง นำที่ ข้า ราชการ ใน กอง ข้าหลวง
เทศาภิบาล นั้น คือ

เดชานุกาพ

๑ เดชานุกาพ มี นำที่ เป็น ผู้ช่วย ราชการ
เฉพาะ ตัว ข้าหลวง เทศาภิบาล

แพทย์

๒ แพทย์ เป็น ผู้ สำหรับ ตรวจตรา แล รักษา
พยาบาล ข้า ราชการ ใน กอง ข้าหลวง เทศาภิบาล
แต่ กอง ผู้ว่า ราชการ แล พล ตระเวน แล นักโทษ
เมือง กรุงเก่า ตลอด ทั่วไป

ข้าหลวง มหาด ไทย

๓ ข้าหลวง มหาด ไทย ๑ เป็น ผู้รับ ใบ บอก
รายงาน ข้อ ราชการ ซึ่ง มี มา จาก ที่ ต่าง ๆ นำ
เสนอ ข้าหลวง เทศาภิบาล แล รับ คำ สั่ง ไป จัด
การ ร้าง เขียน จดหมาย มี ไป ตาม ที่ ต่าง ๆ ๒ เป็น
ผู้รวบรวม รักษา ยอด ทะเบียน จำนวน ข้า
ราชการ แล บัญชี กำนั้น ผู้ใหญ่ บ้าน สำมะโนครัว
พล เมือง สัตว พาหระ ยาน พาหระ สำตรา อูฐ
บรรดามี ใน มณฑล

ผู้ตรวจการ

๔ ผู้ตรวจการ มี นำที่ สำหรับ ออก ตรวจ
ตรา สอด แนม ดู ราชการ ตาม เมือง ใน มณฑล แล
กรมการ อำเภอ กำนั้น ผู้ใหญ่ บ้าน แต่ กอง ตระเวน
เพื่อ ได้ ทราบ แลว่า ว่า ราชการ แพ่ง ไต เจ้า
พนักงาน ได้ ปฏิบัติ จัด การ ยิง หย่อน แล ราษฎร
ประกอบ การ ทำมา หากิน โดย ความ ผาสุก

หรือเดือดร้อน ด้วย ถูก มี ผู้ กด ชี้ อย่าง ไ้ แด
 บรรดา คำ สั่ง ใน ราชการ ซึ่ง ได้ มี ไป นั้น เจ้า
 พนักงาน ผู้ รักษา ท้อง ที่ ได้ กระทำ สำเร็จ ตลอด
 ได้ หรือ เป็น การ คิด ชัด แด ไม่ เป็น ไป ได้ ด้วย
 เหตุ ใด เมื่อ ตรวจ เห็น การ อย่าง ไ้ แด แล้ว ทำ ราย
 งาน ยื่น ต่อ ข้าหลวง เทศาภิบาล เพื่อ วินิจฉัย จัด
 การ ต่อ ไป

ข้าหลวง คลัง

๕ ข้าหลวงคลัง เป็น ผู้ มี นำ ที่ ๑ สำหรับ
 รับ เงิน ผล ประโยชน์ แผ่นดิน แด จ่าย ใช้ ใน
 ราชการ ตาม ฎีกา ใน งบประมาณ ๒ ตรวจ ตรา
 การ คลัง หัวเมือง ให้ เป็น ไป ตาม ข้อ บังคับ

ผู้ช่วย ข้าหลวง คลัง

๖ ผู้ช่วยข้าหลวงคลัง ๑ ใน เวลา ข้าหลวง
 คลัง อยู่ ณ ศาลา ผู้ช่วยมี นำ ที่ ช่วย ราชการ
 ตาม แด ที่ ข้าหลวง คลัง จะ แบ่ง บั้น การ ให้ ทำ ๒
 แต่ ใน เวลา ข้าหลวง คลัง ไม่ อยู่ ผู้ช่วย เป็น ผู้ ทำ
 การ แทน ข้าหลวง คลัง ทุก อย่าง

พนักงาน ผล ประโยชน์

๗ พนักงาน ผล ประโยชน์ ๑ มี นำ ที่ เป็น
 ผู้ จัด เครื่อง ใช้ ใน การ เก็บ ภาษี อากร สำหรับ
 จ่าย ให้ แก่ เจ้า พนักงาน ผู้ เก็บ ภาษี อากร ๒ คอย
 ตรวจ ตรา เร่ง รัด เงิน ภาษี อากร ดัง คลัง มณฑล
 ตาม กำหนด

พนักงาน รอง ใน กอง คลัง

๘ แด ใน กอง ข้าหลวง คลัง นี้ มี พนักงาน
 บัญชี แด เจ้า พนักงาน คน ๒ เงิน พนักงาน ราชพัสดุ
 ประจำ การ ตาม นำ ที่ อ้า ตาม สุ่ม ควร แก่ ราชการ

พนักงานโยธา

๙ พนักงานโยธา มี นำ ที่ เป็น ผู้ ตรวจ ตรา
 รักษา แด ซ่อมแซม สลาน ต่าง ๆ กับ ทั้ง ๓
 ประมาณ การ ก่อ สร้าง แด ดู แด ตรวจ แก้ ไ้
 ให้ การ เป็น ไป ตาม คำ สั่ง แด แบบ

พนักงานแผน ที่

๓๐ พนักงาน แผน ที่ เป็น ผู้ ทำ แผน ที่ แบ่ง
 แวง อำเภอ กำหนด หมู่ บ้าน หัวเมือง ใน มณฑล แด
 ทำ แผน ที่ เฉพาะ ครั้ง คราว ตาม ที่ ข้าหลวง
 เทศาภิบาล จะ มี คำ สั่ง

พนักงาน รักษา

๓๑ พนักงาน ตรวจ รักษา มี นำ ที่ เป็น
 ผู้ ดู แด ตรวจ รักษา ความ สอาด ใน ศาลา แด
 บริเวณ ที่ ทำ ราชการ

ผู้บังคับ การ กอง ตระเวน

๓๒ นายร้อยเอก กอง ตระเวน เป็น ผู้ บังคับ
 จัด พด ตระเวน แด ย้าย ออก ตรวจ จับ โจร
 ผู้ ร้าย แด รักษา ความ เรียบ ร้อย ตาม ท้อง ที่
 แด เป็น ผู้ ผัก หัด เพลง ฮาวุธ ใน กอง ตระเวน

นายร้อยประจำ กอง

๓๓ ใน ตำแหน่ง กอง ตระเวน นี้ มี นายร้อยโท
 ร้อยตรี อีก ตำแหน่ง ละ ๒ นาย สำหรับ จ่าย เบี้ย ยิน
 กัน ไป เป็น ผู้ บังคับ การ กอง ตระเวน ประจำ เมือง ใหม่

ผู้พิพากษา

๓๔ อธิบดีผู้พิพากษา แด ผู้พิพากษา ศาล
 มณฑล เป็น ผู้ มี นำ ที่ พิจารณา พินิจ พินิจ
 คดี ที่ เกิด ใน เมือง กรุง เก้า แด คดี ที่ เกิด อานา
 ศาล เมือง อื่น ใน มณฑล แด ความ อุทธรณ์
 ตาม พระ ธรรมนูญ ศาล หัวเมือง

พนักงาน รอง

๓๕ ส่วน ตำแหน่ง ราชการ ฝ่าย ราชการ
 เหล่า นี้ ได้ จัด ให้ มี พนักงาน รอง สำหรับ ที่ จะ
 แทน ใน เวลา ย้าย ถอน เปลี่ยน คน เก้า แด มี
 เสมียน อีก ตาม สุ่ม ควร แก่ การ แด มี ข้อ บังคับ
 สำหรับ เจ้า พนักงาน ฝ่าย ราชการ ทำ การ ทุก อย่าง
 แต่ ฝ่าย ตุลาการ นั้น ได้ กระทำ ตาม พระ ธรรมนูญ
 ศาล หัวเมือง แด พระราช บัญญัติ กติกา ษณ พิจารณา
 ความ แ่ง ความ อาญา แด ข้อ บังคับ ข้าหลวง

พิเศษ ราชการ ที่ได้ ทำ มา แล้ว ทั้ง ฝ่าย ราชการ
แต่ คำนับ ว่า เป็น การ เรียบ ร้อย รวด เร็ว ขึ้น
ได้ ทัน กับ กาด สัมมัย

ผู้ว่า ราชการ แด กรมการ เมือง โหญ
๑๖ เมือง โหญ เมือง หนึ่ง มี ผู้ว่า ราชการ
เป็น ผู้บังคับบัญชา ตรวจ ตรา จัด รักษา ราชการ
ตลอด ทั่ว ไป ใน หัวเมือง นั้น

เจ้าเมือง
๑๗ มี ตำแหน่ง เจ้าเมือง เป็น เดชานุกร
สำหรับ เมือง คน หนึ่ง เป็น ผู้ มี นำ ที่ รับ ราย
งาน จาก ที่ อื่น แด ทำ จดหมาย ตาม คำสั่ง ผู้ว่า
ราชการ แด เก็บ รักษา บรรดา จดหมาย ใน
ราชการ ควบคุม ดูแล ว่า ก่อว่า เสมียน พนักงาน
ที่ ทำ การ ใน ศาลา

ตำรวจ
๑๘ แด มี ตำแหน่ง ตำรวจ เป็น เดชานุกร
สำหรับ ช่วย ราชการ เหนาะ ตัว มี ผู้ว่า ราชการ
อีก คน หนึ่ง แด ตำแหน่ง เดชานุกร นี้ ถ้า ปรกติ
ผู้ว่า ราชการ เมือง มิได้ ไป ตรวจ การ ที่ อื่น เดชานุกร
ของ ผู้ว่า ราชการ เป็น ผู้ช่วย เดชานุกร
สำหรับ เมือง แด เป็น ผู้แทน เดชานุกร สำหรับ
เมือง ใน เวลาว่าง

ปลัดเมือง
๑๙ ปลัดเมือง มี นำ ที่ ๑ เป็น เจ้า นำ ที่
ตรวจ ตรา ว่า แล้ว อำเภอกำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน
เพื่อ ได้ กระทำ การ ถูก ต้อง ตาม พระราช บัญญัติ
ลักษณะ ปกครอง ท้อง ที่ ๒ เป็น พนักงาน ทำ การ
สำรวจ ผู้คน พลเมือง สัตว์ พาหะนะ ยาน พาหะนะ
แด สำตราดูช บรรดา มี คุย ใน พัน บ้าน เมือง ๓ ตรวจ
การโยธา ๔ การ จัด พาหะนะ ราชการ ๕ คุดูแล
ธรรมการ

สัสดี
๒๐ มี ตำแหน่ง สัสดี เป็น ผู้ช่วย พนักงาน ร้อง
ใน ตำแหน่ง ปลัด คน หนึ่ง

ยกรบัตร

๒๑ ยกรบัตร มี นำ ที่ ได้ ส่วน ความ โจร
ผู้ร้าย แด ความ อาญา บรรดา กรมการ อำเภอก
กำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน พด ครอบงำ จับ ตั้ง ต่อ ศาลา
ว่า การ เมือง ตลอด ถึง เป็น ผู้ฟ้อง ว่า ความ แผ่นดิน
แพ่ง

๒๒ ตำแหน่ง ยกรบัตร นี้ มี ตำแหน่ง แพ่ง เป็น
ผู้ช่วย คน หนึ่ง

ผู้ช่วย ราชการ
๒๓ ผู้ช่วย ราชการ ๓ เป็น ผู้ อำนวย ใน การ
เก็บ เงิน ภาษี อากร ๒ เป็น พนักงาน จัด การ คลัง
เมือง

ศุภมาตรา
๒๔ มี ตำแหน่ง ศุภมาตรา เป็น ผู้ช่วย ราชการ
ใน นำ ที่ คน หนึ่ง

พรวรมรงค์
๒๕ พรวรมรงค์ เป็น ผู้ควบคุม รักษา นักโทษ
ผู้พิพากษา
๒๖ ผู้พิพากษา มี นำ ที่ พิจารณา พิพากษา
คดี ที่ มี กำหนด ใน อำนาจ ศาล

กรมการ นอก ทำเนียบ
๒๗ ส่วน กรมการ นอก ทำเนียบ ซึ่ง มิได้ รับ
ราชการ ใน ตำแหน่ง ก็ คง มี บรรดา สัสดี เป็น
กรมการ แด ช่วย ราชการ จร เป็น ครั้ง เป็น คราว

๒๘ ใน ตำแหน่ง กรมการ นำ ที่ ต่าง ๆ นี้ ได้ มี
เสมียน อีก ตาม ควร แก่ การ

การ ย้าย เปลี่ยน ตำแหน่ง
๒๙ ตำแหน่ง ข้าราชการ ที่ได้ กราบ ทูล มา
ข้าง บน นั้น บางตำแหน่ง ได้ เปลี่ยน ย้าย จัด ตั้ง
แปลง โดย ลำดับ มา จน บัดนี้ คือ

นำ ที่ เดชานุกร เดิม ได้ รับ พระราชทาน
จัด ให้ นายเจ๊ก รับ ราชการ ครั้น ต่อ มา
นายเจ๊ก ตา ออก ได้ ให้ ขุน บรรณกรณ์ โภศน
รับ ตำแหน่ง นั้น ต่อ มา จน บัดนี้

หน้าที่แพทย์เดิมขุนราชโอสถ เป็นผู้รับ
ราชการ ครั้นเมื่อขุนราชโอสถดาออก ได้ให้
นายร้อยตรีชิต รับตำแหน่ง ต่อมา ภายหลัง
ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นายร้อยตรีชิต
ไปรับราชการ มณฑลนครราชสีมา แล้ว ได้
จัดให้นายผ่อง เป็น ตำแหน่ง แพทย์ รับราชการ
มาจน ถึง ทุกวันนี้

หน้าที่ ข้าหลวง มหาดไทย เดิม ทรง พระ
กรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้หลวงอนุรักษภูเบศร
เป็น ตำแหน่ง นี้ ภายหลัง ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
ย้าย หลวงอนุรักษภูเบศร ไปรับราชการ ใน
ตำแหน่ง หน้าที่ ผู้รักษา กรุงเก่า ทรง พระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ ให้หลวงวรพิทยพิจารณ์ รับ
ราชการ ใน ตำแหน่ง ข้าหลวง มหาดไทย ต่อมา

หน้าที่ ผู้ตรวจการ สอง นาย ได้จัด ให้
หลวงพัฒนกิจวิจารณ์ กับ หลวงเทพธรรมบุญ
รับราชการ ภายหลัง หลวงเทพธรรมบุญลาออก
ตำแหน่ง ผู้ตรวจการ ยัง ว่าง อยู่ อีก นาย หนึ่ง

ตำแหน่ง ข้าหลวง คลัง ได้ ทรง พระ กรุณา
โปรดเกล้า ฯ ให้หม่อมเจ้าประวิทย์เกษม ศรี
รับตำแหน่ง มาจน ทุกวันนี้ แด ทรง โปรดเกล้า ฯ
ให้ หลวง มณฑล หิรัญรักษา เป็นผู้ช่วย ข้าหลวง
คลัง อีก นาย หนึ่ง

หน้าที่ พนักงาน ผลประโยชน์ เดิม ได้จัด
ให้นายฮุ่น ว่า การ แทน ภายหลัง นายฮุ่นดาออก
ได้ ให้หลวงศุภมาศรา รับราชการ ใน ตำแหน่ง นี้
พนักงาน โยธา เดิม หลวง ศรี ภริมย์เป็น
ครั้น หลวง ศรี ภริมย์ดา ออก ได้ ให้หลวงฉง
รับราชการ ต่อ มา

พนักงาน แสน ที่ เดิม ให้นาย แถง การ วิดถ
กิจเป็น ครั้น นาย แถง การ วิด ถกิจ ดา ออก
ได้ ให้หม่อมราชวงศ์นิล เป็น พนักงาน แสน ที่

พนักงาน รักษาเดิม นายวร เปน ภายหลัง
มีความ ผิด ค้อง ออก จาก ราชการ ได้จัด ให้
ขุนพิพิธ กิจวิจารณ์ เป็น พนักงาน รักษา ต่อ มา
ผู้บังคับ การ กอง ตระเวน มณฑล เดิม นาย
ร้อยตรี หม่อมราชวงศ์เปรม เปน ครั้น ภายหลัง
หม่อมราชวงศ์เปรม มีความ ผิด ค้อง ออก จาก
หน้าที่ ตำแหน่ง ผู้บังคับ การ กอง ตระเวน ว่าง อยู่

หน้าที่ ผู้พิพากษา ศาล มณฑล ทรง พระ
กรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ พระยา มนุนติ บรรหาร
เปน อธิบดี ผู้พิพากษา กับ ทรง พระกรุณาโปรด
เกล้า ฯ ให้ หลวง นรเนตร บัญชา กิจ หลวง
นรนิติบัญญัติ เป็น ผู้พิพากษา ภายหลัง ทรง
พระ กรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ หลวง นรเนตร
บัญญัติ ไปรับราชการ มณฑล ราชบุรี
พระเจ้าลูกยาเธอ เสด็จมาที่ กระทรวง ยุติธรรม
ได้ ทรง จัด ให้ หลวง ราชฐาน ชูระ พิเนตร ไป รับ
ราชการ ใน ตำแหน่ง ผู้พิพากษา แทน หลวง
นรเนตร บัญชา กิจ

เมือง กรุงเก่า

เดิม ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ พระยา
ไชยวิสิศ เป็น ตำแหน่ง ผู้รักษา กรุง ภาย หลัง
พระยาไชยวิสิศ กราบ ถวาย บังคม ลา ออก จาก
หน้าที่ ราชการ โดย มี อาการ เจ็บ บ่อย ทุพสภาพ
ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระ ราชทาน พระ
บรม ราชานุญาต ให้ พระยา ไชยวิสิศ ออก จาก
หน้าที่ ผู้รักษา กรุง คง มี บรรดา ศักดิ์ เสมอ งาม
กำกับ ราชการ เมือง แด ทรง พระ กรุณา โปรด
เกล้า ฯ ให้หลวง อนุรักษ ภูเบศร เป็น ข้าหลวง
รักษา ราชการ กรุงเก่า ต่อ มา

ตำแหน่ง เตชานุการ สำหรับ เมือง ว่าง ยัง
ไม่มี ตัว

ตำแหน่ง เตชานุการ สำหรับ ผู้ว่า ราชการ
เมือง ขุนสารเดช

ตำแหน่ง ปลัดเมืองเดิมว่าง ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้หลวงภูสณาน พินิจรับราชการในตำแหน่ง นั้น ต่อ มา

ผู้ช่วย หลวง ดีดีดี

ยกบรรดาศักดิ์ เดิมว่าง ได้จัด ให้หลวงแพ่ง รับราชการ ใน ตำแหน่ง ข้าราชการ ต่อ มา

ตำแหน่ง แพ่ง เดิม ให้ นาย กิ่ง เป็น ครั้น นาย กิ่ง ลา ออก ได้จัด ให้ ขุน รอง ปลัด ขวา รับทำการ ต่อ มา

พระบรมวงศ์ เดิม นาย วร เป็น ครั้น ภายหลัง นาย วร มีความผิด ต้อง รับ พระราชอาญา จำคุก ได้ ให้ นาย อยู่ เป็น แทน ต่อ ไป

กอง อำเภอบาง

อำเภอรอบกรุง หลวง ประชาภิบาล เป็นตำแหน่ง นาย อำเภอบาง นาย อำเภอบาง ปลัด อำเภอบาง ขุน รักษา บัญชี เป็น สมุหบาญชี

อำเภอ นครใหญ่ เดิม หลวง อภัย เกศรา เป็น นายอำเภอ หลวง อภัย เกศรา มีความผิด ต้อง รับ พระราชอาญา จำคุก ได้ ให้ ขุน นคร มหาเขตร ไป เป็น นายอำเภอ นาย หรุ่น เป็น ปลัดอำเภอ ภายหลัง ขุน นคร มหาเขตร มีความผิด ต้อง ถอดจาก ตำแหน่ง นาย หรุ่น ก็ ลา ออก ได้ ให้ หมื่น จำาช ภัคดี เป็น นายอำเภอ นายเพิ่ม เป็น ปลัด อำเภอ ต่อ มา ให้ ย้าย หมื่น จำาช ภัคดี ไป รับราชการ เมือง สระบุรี ให้ ขุน รอง ปลัด ขวา เป็น นายอำเภอ แทน แล้ว ย้าย ให้ ขุน รอง ปลัด ขวา มา รับราชการ เป็น ตำแหน่ง แพ่ง พนักงานรักษา อัยการ กรุงเก่า ได้ จัด ให้ หลวง นครบำรุง ราษฎร์ เป็น นายอำเภอ

อำเภอ นครน้อย หลวง ปราณิ ประชาชน เป็น นายอำเภอ ขุน วิเศษ เป็น ปลัด นาย อิน เป็น สมุหบาญชี

อำเภอ นครใน เดิม หลวง ประทุม ภัคดี เป็น นายอำเภอ นาย โส่ม เป็น ปลัด ภายหลัง หลวง ประทุม ภัคดี กับ นาย โส่ม ลา ออก ได้ ให้ หลวง วิเศษ รักษา ไป เป็น นายอำเภอ นายเลื่อน เป็น ปลัด อำเภอ นาย กล่อม เป็น สมุหบาญชี

อำเภอ นครกลาง หลวง บริหาร นครเขตร เป็น นายอำเภอ นาย ทอง อ่อน เป็น ปลัด นาย พยอม เป็น สมุหบาญชี

อำเภอ อุไทยใหญ่ ขุน บำรุง รักษา เป็น นายอำเภอ หม่อม หลวง สวัสดิ์ เป็น ปลัด นาย เจริญ สมุหบาญชี

อำเภอ อุไทยน้อย เดิม หลวง ราชภรณ์ บริหาร เป็น นายอำเภอ หลวง วัง เป็น ปลัด อำเภอ ภายหลัง ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ หลวง ราชภรณ์ บริหาร ย้าย ไป เป็น ข้าหลวง รักษา ราชการ เมือง อ่างทอง หลวง วัง ปลัด อำเภอ ลา ออก ได้ ให้ หลวง กำจัด ไพรินทร์ เจ้า กรมรักษา พระราช วัง บาง ปอน เป็น ตำแหน่ง นายอำเภอ ขุน ราชาคาร พิทักษ์ เป็น ปลัด นาย สุ่ม เป็น สมุหบาญชี ครั้น หลวง กำจัด ไพรินทร์ แด ขุน ราชาคาร พิทักษ์ ลา ออก ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ ขุน วรพจน พิจิตร ไป เป็น ตำแหน่ง เจ้า กรมรักษา พระราช วัง บาง ปอน แด นายอำเภอ อุไทยน้อย แด ได้ ให้ พัน วิเชียร จักร เป็น ปลัด อำเภอ ภายหลัง โปรดเกล้า ฯ ให้ ขุน วรพจน พิจิตร กลับ ไป รับราชการ ณ กรุง เทพ ฯ แด โปรดเกล้า ฯ ให้ หลวง ราชภรณ์ บริหาร มา เป็น นายอำเภอ แล้ว ย้าย พัน วิเชียร จักร ไป เป็น ตำแหน่ง นายอำเภอ เสนา น้อย ได้ ให้ ขุน รองศุภมาศรา เป็น ปลัด อำเภอ

อำเภอ เสนาใหญ่ หลวง วารีโยธา รักษา เป็น นายอำเภอ ขุน พิทักษ์ บริหาร เป็น ปลัด อำเภอ นาย สาย เป็น สมุหบาญชี ภายหลัง ขุน พิทักษ์

บริหาร นาย สายตา ออก ให้ให้นายกลิน เป็น
ตำแหน่ง ปลัด นายให้ เป็น สมุหบาญชี

อำเภอ เสนา น้อย เดิม หลวง ศุภมาตรา เป็น
นายอำเภอ ชุน อินทร เป็น ปลัด ครั้น ยู่มา
หลวงศุภมาตรา มีความผิด ต้อง รับ พระราช
อาญา จำคุก ชุน อินทร์ ตา ออก ได้ ให้ นายจร เป็น
นายอำเภอ ชุน อัมภักดี วิจารณ์ เป็น ปลัด ภาย
หลัง นายจร ถึง แก่กรรม ได้ ให้ พัน วิเชียร จักร
เป็น ตำแหน่ง นายอำเภอ ต่อ มา

อำเภอ เสนา ใน เดิม หลวง อินทร รักษา
เป็น นายอำเภอ นาย นาก เป็น ปลัด ครั้น หลวง
อินทร รักษา มีความผิด ต้อง รับ พระราช อาญา
จำคุก ได้ ให้ ชุน กลาง เป็น ตำแหน่ง นายอำเภอ

อำเภอ เสนา กลาง เดิม หลวง พล เป็น นาย
อำเภอ ภายหลัง หลวง พล ตา ออก ได้ ให้
หลวง ศรี วรรณรงค์ เป็น ด้วยย้าย หลวง ศรี วรรณรงค์
ไปว่าราชการ เมือง พระพุทธบาท ได้ ให้
ชุน กระทรวง อุทธรณ์ เป็น นายอำเภอ นายพยอม
เป็น ปลัด ภายหลัง นายพยอม ตา ออก จึง ได้
ให้นาย แม่ เป็น ปลัด อำเภอ แทน คือ ไป ครั้น
อยู่มา ชุน กระทรวง อุทธรณ์ กับ นายแม่ มี
ความผิด ต้อง ถอด จาก ตำแหน่ง ได้ ให้
หม่อมราชวงศ์ ชุม เป็น นายอำเภอ นาย ช่าง
เป็น ปลัด นาย ชำม เป็น สมุหบาญชี

เมือง อ่างทอง

เดิม พระพิทักษ์ เทพธานี ปลัดเมืองกรุงเก่า ไป
รับราชการ ใน ตำแหน่ง ข้าหลวง รักษา ราชการ
เมือง อ่างทอง ครั้น ย้าย พระพิทักษ์ เทพธานี
ไปรับ ราชการ มณฑล นคร ศรี ธรรมราช ทรง
พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้หลวง ราช ภาณี
บริหาร เจ้ากรม รักษา พระราช วง บัง ปอิน
มา เป็น ตำแหน่ง ข้าหลวง รักษา ราชการ เมือง แล้ว
ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ พระราช ทาน สัญญา

บัตร ให้ หลวง ราช ภาณี บริหาร เป็น พระยา วิเศษ
ไชยชาญ ผู้ว่า ราชการ เมือง อ่างทอง

ตำแหน่ง ปลัด หลวง ไชย สังคราม เดิม วิชา
ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ นาย ร้อยโท อ่ำ
รับ ราชการ ใน ตำแหน่ง แทน มา ภายหลัง ทรง
พระ กรุณา โปรดเกล้า ฯ พระราชทาน สัญญา
บัตร ให้ นาย ร้อย โท อ่ำ เป็น หลวง ราช ภาณี
บริหาร เจ้า กรม รักษา พระราช วง บัง ปอิน
นำที่ ปลัด ว่าง อยู่

ผู้ช่วย ราชการ หลวง ศรี สิทธิรักษา เป็น ครั้น
หลวง ศรี สิทธิรักษา ตา ออก ได้ ให้ นาย ทิบ
รักษา ราชการ แทน ต่อ มา

เมือง สิงหบุรี

แรก ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ ยก
เมือง พรหมบุรี เมือง อินทบุรี รวม เป็น เมือง
ใหญ่ เรียกว่า เมือง สิงหบุรี ทรง พระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ ให้ จมื่น สมุหพิमान เป็น ข้าหลวง
ว่าราชการ เมือง นายราชา ภักดี เป็น ปลัด
ภายหลัง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ พระราช
ทาน สัญญา บัตร ให้ จมื่น สมุหพิमान เป็น พระยา
สิงหบุรา นุรักษ์ เป็น ผู้ว่า ราชการ นายราชา
ภักดี เป็น พระพิทักษ์ ฤทธิรงค์ เป็น ปลัด แล้ว
โปรดเกล้า ฯ ให้ นาย พัก เป็น หลวง ศรี บุรา
นุกิจ เป็น ผู้ช่วย ราชการ

เมือง ตพบุรี

เดิม มีแต่ พระยา พิสุทธิ ธรรมธาดา เป็น ผู้ว่า
ราชการ แต่ พระนคร พรหมณ์ ปลัด บัญ
ทุพสภาพ รับ ราชการ ไม่ได้ ทรง พระ กรุณา
โปรดเกล้า ฯ ให้ หลวง ทวย หาญ รักษา ขึ้น มา
รับ ราชการ ใน ตำแหน่ง ปลัด

เมือง สระบุรี

เดิม พระราชวรินทร์ เป็น ข้าหลวง รักษา ราชการ
เมือง ครั้น พระราช วรินทร์ ถึง แก่ กรรม ลง

ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ พระอนุชิต พิทักษ์ เป็น ข้าราชการ ราชการ ทดลง จำนวนยุดท กิจ เป็น ปลัด ภายหลัง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร ให้ พระอนุชิต พิทักษ์ เป็น พระยาพิไชยรณรงค์ สงคราม ผู้ว่าราชการ เมือง แด โปรดเกล้า ฯ ให้ นายบัว เป็น ทดลง ตำแหน่ง อุตสาหกรรมช่วย ราชการ

จำนวน ข้าราชการ

๓๐ รวมจำนวน ข้าราชการ บรรดาที่คง มี คิวรับ ตำแหน่ง ราชการ อยู่ในบัดนี้ เป็น ชั้น สัญญาบัตร ๓๔ คน เป็น กรม การ ตำแหน่ง ประทวน ๑๑ คน เล่มียนพนักงาน ๔๗๐ คน

ระเบียบ การ เมือง

๓๑ ระเบียบ ราชการ ใน คำดำว่าการ เมือง นั้น ได้ จัด ทำ ตาม ข้อ บังคับ ดัชนี ปก ครอง หัว เมือง ซึ่งมี ตรวจ พระราช สิ้น ส่ง ออก ไป กับ ได้ ออก ข้อ บังคับ อธิบาย ชยาย ข้อ ความ เพื่อให้เจ้าพนักงาน เข้าใจ ใน ทาง ราชการ ชัดเจนดี มิ ให้ การ ก้าว ก่าย

๓๒ การ ที่ได้ จัด คัด แปลง แกะไข ตำแหน่ง นำที่ กรมการ เมือง ใหญ่ มาแต่ แรก จน ถึง บัดนี้ ซึ่ง นับว่า เป็น แบบ อัน ดง ที่ แด้ว นั้น ดึงเกิด คุ ราชการ ได้ ดำเนิน ไป โดย รวด เร็ว แด ระเบียบ ร้อย ทั้ง เป็น หลักถาน มัน คง ใน ราชการ ด้วย

จัด กำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน

๓๓ การ จัด กำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน ได้ จัด ตาม พระราช บัญญัติ ดัชนี ปก ครอง ท้อง ที่ คือ ตั้ง แต่สิบ บ้าน หรือ จะ ยิง ย่อน ก็ ตาม แต่ ประมาณ ราษฎร ชาย หญิง แต่ ๑๐ คน ถึง ๑๒๐ คน ให้ ราษฎร เลือก กันขึ้น เป็น ผู้ใหญ่บ้าน คนหนึ่งสำหรับ คุ แต่ ว่า กล่าว ตก บ้าน แด รักษา ความ คุช สำราญ ใน หมู่ บ้าน นั้น

๓๔ สิบ หมู่บ้าน หรือ จะ ยิง ย่อน ก็ ตาม แต่ ประมาณ ราษฎร ใน รว ๑๐๐ คน ถึง ๑๒๐๐ คน ได้ จัด ให้ ผู้ใหญ่ บ้าน ใน ตำบล นั้น ประชุม เลือก กันขึ้น เป็น กำนัน นายตำบล คน ๑ สำหรับ ตรวจ ทรา รักษา ความ เรียบ ร้อย แด คอย บ้อง กัน ภัย อัน ตราय ซึ่ง จะ พัง มี ขึ้น ใน ตำบล แด นำ เจ้าพนักงาน สำรอง เก็บเงิน ภาษี อากร ผด ประโยชน์ แผ่นดิน

๓๕ ใน ตำบล หนึ่ง ให้ กำนัน เลือก ราษฎร เป็น ตำรวจ สำหรับ ช่วย ราชการ ใน กำนัน สอง คน

๓๖ รวม ทั้ง ขึ้น ใน มณฑล กรุงเก่า มี กำนัน ๔๗๑ คน ผู้ใหญ่ บ้าน ๔๔๔๗ คน

๓๗ การ แบ่ง บั้น เขต ตำบล บ้าน นั้น ได้ ให้ ทำ สิ่ง สำคัญ เป็น เครื่องหมาย ให้ รู้ เขต ที่ คิด ต่อ กัน แด มี กระดาน บ้าย บอก ตำบล เดช หมายถึง ของ กำนัน แด บอก เดช หมายถึง หมู่ ผู้ใหญ่ บ้าน บัก ไว้ ที่ หน้า บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน เพื่อให้ คน ทั้งหลาย ทราบ ทั้ง กัน

๓๘ ทุก หมู่ ผู้ใหญ่ บ้าน แด กำนัน ให้ มี ข้อ กลอง หรือ เกราะ สิ่ง ซึ่งมี เเสียง อัน ดัง เป็น เครื่อง สัญญา ไว้ สำหรับ เรียก ลูก บัน ใน การ ต่อ สู้ จับโจร ผู้ร้าย แด ช่วย คับ เพลิง หรือ นัด ประชุม ลูก บ้าน พัง ประกาศ ข้อ บังคับ

๓๙ ถ้า เกิด เหตุ โจร ผู้ร้าย ปลัด สดมภ์ คีซึ่ง ข่า พัน กัน ตาย ถ้า กำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน สามารถ จะ จับกุม ใน ทนที่ ได้ กำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน ต้อง จับ ส่ง กรมการ อำเภอ ได้ ส่วน ใน ทนที่ ถ้า จับ ไม่ได้ ใน ทนที่ เป็น นำ ที่ ของ กำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน ที่ จะ สืบ เสาะ คิด ตาม เอา ตัว ผู้ร้าย แด ได้ ส่วน ให้ ได้ ความ ต่อ ไป แด ต้อง รายงาน ให้ กรมการ อำเภอ ทราบ ภายใน วันที่ กำนัน รู้ ความ

๔๐ แต่ ถ้าเป็นผู้ร้ายดวง ถูก คัด ช่อง ย่องเบา
เกิดขึ้น ใน กำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน ไต จับ ได้ ให้
ส่ง กรมการ อำเภอ ได้ ส่วน ถ้าจับ ไม่ได้ ให้
สืบสาว ได้ ส่วน ต่อ ไป แล้ว รายงาน ให้ กรมการ
อำเภอ ทราบ ภายใน ๗ วัน เพื่อ กรมการ อำเภอ
จะได้ สืบสาว เอา ตัว ผู้ร้าย ต่อ ไป

๔๑ ใน เวลา ประทศ เดือนหนึ่ง ผู้ใหญ่ บ้าน
ต้อง ประชุม ปลุกษา หรือ ต่อ กำนัน นาย ตำบล แต่
กำนัน นาย ตำบล ต้อง เข้า ไป ประชุม ปลุกษา
หรือ ข้อ ราชการ แต่ พัง คำ ชี้ แจง ต่อ กรมการ
อำเภอ เดือน ละ ๒ ครั้ง เป็น กำหนด

๔๒ แต่ การ จัด กำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน รักษา
ราชการ ใน ท้อง ที่ นั้น จะ กวด ชน เอา ให้ เต็ม
ตาม ข้อ บังคับ ใน พระราช บัญญัติ ยัง ไม่ได้ โดย
เหตุ ผู้ใหญ่ บ้าน ไม่ได้ รับ พระราชทาน เงิน
เดือน หรือ เบี้ยหวัด เงิน เดือน ซ้ำ อย่าง ไต คง ได้
รับ พระราชทาน แต่ ตรา ฎม คุม เงิน ค่า ภาษี อากร
ปี ละ ๖ บาท จึง ยังมี ความ พวก พวน ชวน ขววย
ในการ ทำ มาหากิน ไม่ คั้ง หน้า เฉพาะ แต่ จะ
รักษา ราชการ ทาง เดียว ครั้น จะ ขับ เดียว เอา
การ แขง แรง เข้า ก็ จะ เกิด ความ ว่าง ดอย แก่
ผู้ใหญ่ บ้าน ทั่ว ไป จะ พา ให้ เสื่อม เสี่ย ประโยชน์
ราชการ จึง ต้อง รับ พระราชทาน อนุ โดม ผ่อน
ผัน แก่ ไช ขยาย หน้า ที่ ราชการ ชน เป็น ชัน ๆ
ลำดับ กัน ไป ที่ ตะน้อย อย่า ให้ รู้ ลี้ ว่า หน้า บ่า
กว่า แรง จะ เป็น ที่ ทำ ให้ ขิด หน้า ระอาใจ แต่ กำนัน
นั้น ได้ รับ พระราชทาน ทั้ง ตรา ฎม ละ ส่วน ดค ภาษี
อากร มี ผล ประโยชน์ ก่อ เป็น กำดัง ได้ บ้าง เด็ก นัย
พอ ค่อย กวด ชน การ ให้ เป็น ไป ความ นำ ที่ ได้

๔๓ ประการ หนึ่ง ซึ่ง จะ ขุด หนอง ชัก นำ กำนัน
ผู้ใหญ่ บ้าน ให้ มี หน้า ใจ คั้ง หน้า รักษา ราชการ
ก็มี อยู่ แต่ ทาง ที่ เอา ใจ คือ กำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน
ชัด ช้อง มี ทฤษ ร้อน ที่ ควร ผู้ว่า ราชการ เมือง

จะ ผ่อน ผัน ช่วย เหลือ เกื้อ หนุน ได้ ก็ ช่วย จัก
ให้ ใน ถาน กรุณา แต่ ถ้า ผู้ใด รักษา ราชการ
ใน นำ ที่ เรียบ ร้อย ดี หรือ มี เหตุ การ แต่ รม วั
ปราม ปราม จับ กุม ได้ ก็ ได้ รับ พระ ราชทาน
ให้ รางวัล ตาม ส้มควร แก่ ความ ชอบ ความ
ทั้ง สอง ประการ นี้ คือ ผู้ ที่ เป็น กำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน
ค่อย มีความ ยินดี ที่ จะ ตั้ง ใจ รับ ทำ การ ใน
ตำแหน่ง หา ความ ชอบ ต่อ ไป

๔๔ ถึง แม้ ว่า ผู้ใหญ่ บ้าน จะ ยัง รักษา
การ ไม่ กวด ชน เต็ม ตาม นำ ที่ ก็ ดี แต่ เมื่อ ได้
จัด ตั้ง กำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน ขึ้น ให้ ควบคุม ปก บั๊ก
รักษา ท้อง ที่ แล้ว สังเกต ดู เห็น ด้วย เกตว่า ๆ
ว่า มี ประโยชน์ ต่อ ราชการ บ้าน เมือง มาก
กล่าว คือ ๑ ได้ เป็น ผู้ ควบคุม ดู แล ว่า กล่าว ดู
บ้าน ให้ ประพฤติ การ ดี แต่ บ้อง กัน รม วั เหตุ
วิวาท การ เบียด เบียน ต่อ กัน ไม่ ให้ เกิด เปน
เหตุ อัน ตราย ใหญ่ ไต ซึ่ง ต้อง ถึง เปน ถ้อ
ความ เบื้อง เวลา ทำ มาหากิน

๒ เปน หูตา ของ ผู้ว่า ราชการ เมือง ในการ
สืบสาว เอา ตัว โจร ผู้ร้าย

๓ แต่ ได้ เปน ปาก เสียง แทน ราษฎร บ้อง
กัน ความ เตือด ร้อน ซึ่ง เคย ถูก จาก โจร ผู้ร้าย
หรือ มุส นาย กด ชี หรือ เจ้า ภาษี นาย อากร
ข้อ โกง เก็บ เรี่ยก เงิน เกิน พิกัด อัครา แก่ง จับ
กุม หา ความ ผิด แก่ กัน นั้น เปน อัน สงบ ปร
บาง ตง มาก มี พยาน ที่ แล เห็น ผล ใน การ จัด
ตั้ง กำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน ได้ คือ เมือง กรุง เก่า แต่
หัว เมือง ใน มณฑล แต่ เดิม มา เปน เมือง ที่
ราษฎร ถูก ตี ปล้น เอา ผู่ โศก กระ บือ ไป ราว
ตะ มาก ๆ หนัก ด้วย ร้อย แต่ เมื่อ ได้ จัด ตั้ง กำนัน
ผู้ใหญ่ บ้าน แล้ว โจร ผู้ร้าย ที่ เคย ตี ซึ่ง ปล้น
แย่ง ผู่ โศก กระ บือ ก็ ถด น้อย เสื่อม ถอย ตง เปน
อัน มาก ถึง ที่ ถูก ฆ่า มี บ้าง ก็ เปน แต่ ราว ละ ไร

สี่ตัว แต่ผู้ร้ายก็เอาไปไม่ใคร่ได้ด้วยสัตว์
พาหะเนน ของใหญ่ กำนันและผู้ใหญ่บ้านคอย
ตรวจตรา ผู้ร้ายไม่อาจจะพาไปให้ตลอดได้
มักติดตามได้ตัวผู้ร้าย แต่ของกลางคืนแทบ
ทุกราย ข้อนี้ก็เห็นด้วยเกล้า ๆ ได้ว่าเป็น
ด้วยผลของการ จัดกำนันผู้ใหญ่บ้านโดยแท้
จัดอำเภอ

๔๕ ท้องที่หลายตำบล รวมกัน ประมาณ
จำนวนคนพลเมือง ตั้งแต่หมื่นหนึ่งถึงสองหมื่น
หรือกำหนดระยะทาง ที่พึงเดินไปมาตรวจตรา
ตลอดท้องที่ ได้ในวันหนึ่งจัดเป็นอำเภอหนึ่ง
ยกเมืองจัตวาเป็นอำเภอ

๔๖ หนึ่งหัวเมืองจัตวา ที่ขึ้นในมณฑล
กรุงเก่า คือ เมืองอินทบุรี เมืองพรหมบุรี
เมืองสิงหบุรี เมืองพระพุทธบาทเหล่านี้ เห็น
ด้วยเกล้า ๆ ว่า เป็นเมือง มีเขตรแดนเล็กน้อย
แต่ทั้งผู้คนพลเมือง ก็ไม่สู้มากมายอันใดนัก
ควรจัดรวมกันยกเป็นเมืองขึ้นได้ ไม่ควรตั้ง
ไว้ให้เป็นเมืองใหญ่ เพราะเป็นการเปลือง
พระราชทรัพย์จ่ายมากเปล่า ๆ จึงได้มีใบบอก
ขอพระบรมราชานุญาต รวมยกเมือง
อินทบุรี เมืองพรหมบุรี เมืองสิงหบุรี
เมืองนี้เป็นเมืองใหญ่ เรียกว่าเมืองสิงหบุรี
มีผู้ว่าราชการเมือง ปลัด ขกบริศกรมการ
ครบตามตำแหน่งเมืองใหญ่ แต่ท้องที่เมือง
พรหมบุรี เมืองอินทบุรี เมืองสิงหบุรีเดิมนั้น
จัดแบ่งเป็นเขตรอำเภอเมืองขึ้น แต่เมืองพระ
พุทธบาทนั้น เขตรแดนอยู่ใกล้ชิดติดต่อกับ
เมืองสระบุรี จึงขอพระราชทานยกเมืองพระ
พุทธบาท เป็นอำเภอขึ้นเมืองสระบุรี ได้มี
สารตราโปรดเกล้า ๆ พระราชทานพระบรมราชานุญาต
ให้จัดแล้วนั้น แต่กรมการซึ่งรักษา
ราชการในสี่หัวเมืองนี้ มีอำนาจและหน้าที่

กระทำการ ในตำแหน่ง นายอำเภอ เหมือนกัน
กับอำเภอทั้งปวง

ตำแหน่ง กรมการ อำเภอ

๔๗ ในท้องที่อำเภอหนึ่ง มีนายอำเภอ
คนหนึ่ง เป็นผู้ มีหน้าที่บังคับ รับผิดชอบ ใน
ราชการ บรรดา มีในอำเภอทั่วไป กับมี ปลัด
อำเภอ เป็นผู้ช่วย ในการ ได้ส่วนคดี ในฝ่าย
ธุรการ แต่ถือ หมายชี้ กำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน
ตำบลโนครวั พดเมือง แต่เกษียณ เครื่อง ตำตรา
วุฒ สี่ตัว พาหะเนน ยาน พาหะเนน ในอำเภอ คนหนึ่ง
มี สมุห หมายชี้ คนหนึ่ง เป็นผู้ช่วย ในการ เก็บ
ภาษีอากร มี คำนาคำน้ำ สัมภักศร ค่า
ธรรมเนียมต่าง ๆ แต่เป็นผู้ทำ หมายชี้ การ รับ
จ่าย ใน ที่ว่า การ อำเภอ รวมกัน เป็นกองหนึ่ง
มี เสมียน สำหรับ เขียน รายงาน หมายชี้ ฎีกา ไบเดริจ
เอกสาร บริคนห์สัญญา คำอาชคิ ชันสุตร
ตราสิน ตัวพิมพ์รูปพรรณ สี่ตัว พาหะเนน หนึ่งคือ
เดินทาง รวม ๒ คน มี ตำรวัด สำหรับ ติดตาม
เกาะกุมคน ผู้มี กติ แต่เดิน บัศร หมายคนหนึ่ง
แต่ได้ สังกัด คำน้ำ ราชการ มาก เจ้าพนักงาน
น้อยตัว ไม่พอที่จะทำการ ให้เป็น ไปได้ตาม
ความที่ได้คาดคะเนไว้ แต่จำเป็นจะต้องขอรับ
พระราชทานเพิ่ม ปลัด เป็น ๒ คนขึ้น เพื่อให้ช่วย
ในฝ่าย ธุรการ คนหนึ่ง ฝ่าย ความ คนหนึ่ง

จำนวน ท้องที่

๔๘ ท้องที่หัวเมือง ในมณฑลที่แบ่งเป็น
อำเภอ คือ กรุงเก่ามี ๑๓ อำเภอ เมือง
อ่างทองมี ๕ อำเภอ เมืองสิงหบุรีมี ๕ อำเภอ
เมืองตปบุรีมี ๕ อำเภอ เมืองสระบุรีมี ๕ อำเภอ
รวมทั้งมณฑล ๕ หัวเมืองเป็นท้องที่ ๕๘ อำเภอ

จำนวน กรมการ อำเภอ

๔๙ จำข้าราชการที่รับราชการ ในอำเภอ
คือ นายอำเภอ ๕๘ ปลัด อำเภอ ๕๕ สมุห หมายชี้

๒๗ เดิมยื่น ๕๕ ตำรวัด ๒๘ รวมทั้งสิ้น
เป็น ๑๖๕ คน

๕๐ กรมการอำเภอทั้งนี้ ได้ปฏิบัติราชการตามหน้าที่ในพระราชบัญญัติ แต่ข้อบังคับอธิบายในข้อความ ซึ่งได้ส่งไปในเฉพาะบางอย่าง ที่เห็นด้วยเกล้า ๆ ว่า จะเป็นคุณเป็นประโยชน์ต่อราชการ กับได้ ออกคำสั่งใช้แบบบัญชีเงิน ผลประโยชน์ใบเสร็จ แบบหัวข้อ รายงาน การจร การประจำ การไต่สวนคดี ตำรับ ความแพ่ง อาญา ซึ่งเป็น หลักเกณฑ์ในราชการ ให้เป็นแบบอย่าง อันเดียวกันแต่แบบเหล่านี้ อาจจะได้ คิดทำขึ้น ที่มณฑลบ้าง กระทรวงมหาดไทยส่งไปบ้าง

๕๑ เมื่อได้จัดตำแหน่งหน้าที่ กรมการอำเภอบริบูรณ์แล้ว ก็สามารถเป็นหูตาช่วยเป็นกำลัง ของผู้ว่าราชการ ในการปราบปรามจับโจรผู้ร้าย แต่ตลอดด้วยระบับคับความทุกข์ร้อนของราษฎร กับทั้งตรวจตราการเก็บภาษีอากรเงินขึ้นแผ่นดิน แต่เป็นกำลังช่วยแรงกำหนัดผู้ใหญ่บ้าน ในการปกครองรักษาอาณาประชาราษฎร์ ให้ได้ประกอบ การทำมาหากินโดยผาสุก

การดำมะโนครวั

๕๒ ได้ลงมือทำดำมะโนครวั ราษฎร พลเมือง แต่สำรวจจำนวนสัตว์พาหนะ ยานพาหนะ เป็นแต่ที่กินไร่นาเรือกสวนตลอดทั้งมณฑล แต่ก็ยังไม่เป็นการสำเร็จ เรียบร้อยตลอดกันได้ ที่ได้กระทำสำเร็จตลอดไป ในเวลานี้ ก็มีแต่เมืองกรุงเก่าเมืองเดียวเท่านั้น ซึ่งจะถือเอาเป็นจำนวนอันแน่นอนได้ แต่เมืองอื่น ๆ ยังเป็นแต่การกะประมาณ พอเป็นเดาได้แต่เค้าจำนวนหลังคาเรือน และราษฎร มีจำนวนหลังคาเรือนรวมกันทั้งมณฑล

มีราษฎร ชาย ๑๗๔๘๘๘ คน หญิง ๒๐๗๐๘๘ คน รวมเป็น ๓๘๑๙๗๖ คน แต่หวังด้วยเกล้า ๆ ว่า การทำดำมะโน ครวั ราษฎร นั้น คงจะเป็นอันสำเร็จ เรียบร้อยได้ ในสิ้น ค่ำนี้

ห้าม การถืออาวุธ แดให้จุดไฟ ในเวลากลางคืน

๕๓ อนึ่ง การที่ชักนำให้เกิด ประทุษร้ายต่อร่างกาย มนุษย์ แดทรัพย์สินสมบัติ ก่อตัวคือโจรผู้ร้าย ชุกชุมนั้น เห็นด้วยเกล้า ๆ ว่า ย่อมพามาจากคน พาดทุกข์วิบัติ ที่พวกถือศาสตราวุธเที่ยวเตร่ ในเวลา ค่ำคืน ไม่มีได้ไฟ คนจำพวกนั้น ถ้ามีช่องทาง จะทำร้ายได้ ทางใด ก็ปองร้าย กระทำการ ตามความพอใจ เป็นเหตุให้ราษฎรมีความเดือดร้อนหวาดหวั่นพรั่น ไม่ใคร่เป็นอันทำมาหากิน จึงได้มีใบบอกกราบทูลเข้ามา ณ กรุงเทพ ฯ ภายหลังได้รับ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้ออกข้อบังคับห้ามการถืออาวุธเที่ยวเตร่ แต่ในเวลา ค่ำคืน ใครจะไปมาด้วยกิจธุระตามถนนหนทาง แม่น้ำลำคลอง ให้มีได้ โคมไฟไปเป็นสำคัญ เพื่อเป็นการป้องกัน มิให้คนร้าย ชุกช่อน แดหลบดักทำร้าย ตรวจที่ ชายสุรายาฝิ่น

๕๔ อีกประการหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดการโจรผู้ร้าย วิวาท ค่ำคืน พ้นทางกันโดยมาก คือการตั้งร้านจำหน่ายชายสุรายาฝิ่น แต่เดิมมาแล้วแต่ นายอากร จะพอใจ ตั้งขายที่ใดก็ได้ บางที่เข้าไปตั้งขายใน ที่วัดร้าง แดตำบลว่างเปลี่ยว ไม่ใช่หมู่ตะเวกบ้าน เป็นช่องของคนพาดจร ค้างแขวงเข้าประชุมภักพาอาไศรย แต่เมื่อทำร้าย ได้ของกลาง ก็เป็นที่จำหน่ายซื้อขาย แดกเปลี่ยนกัน พ้นกำลัง ที่กำหนัดผู้ใหญ่บ้าน จะคอยตรวจตรา แต่ให้ตลอดทั่วถึงได้ เห็นด้วยเกล้า ๆ ดังนี้ จึงได้รับ พระราชทานจัดการ คือ ชันคั้นได้ ชี้แจง กับ นายอากร

ผู้ซึ่งรับผูกขาด และจะขออนุญาตตั้งร้าน หรือ
 เร่ขายสุราในเมืองใด เท้าใดก่อน ขึ้นศึกใหม่
 ให้กะประมาณจำนวนร้านหรือเร่ ทำบัญชี
 ชี้แจงบอกรายตำบล ที่จะตั้งขายยื่นต่อผู้ว่า
 ราชการเมือง แล้วให้ผู้ว่าราชการเมืองส่ง
 บัญชี รายที่นายอากรจะไปให้กรมการ
 อำเภอตรวจดู รายใดเป็นอยู่ในตะแอก
 หมู่บ้านสมควรที่จะอนุญาตให้ตั้งได้ โดย
 อยู่ในหมู่ประชุมชน ถึงจะเกิดเหตุการร้าย
 กำหนดยุใหญ่บ้าน จะได้ระงับปราบปรามจับ
 กุม แดตรวจตราคนจรโจรผู้ร้ายได้ง่าย จึง
 ออกใบอนุญาตให้ตั้งขายได้ แต่ถ้ารายใด
 เป็นตำบลที่ทุ่งนาป่าพง หรือวัดร้างว่างเปล่า
 นอกหมู่บ้าน ซึ่งเป็นที่สำหรับโจรผู้ร้ายคน
 พาดจะพักอาศัยรัย ก็ไม่ยอมอนุญาตให้ตั้ง
 ร้านขายสุรายาฝิ่นในที่นั้น

ปราบพวกรับถ่ายถอนโคกระบือของผู้ร้าย
 ๕๕ ประการหนึ่ง ซึ่งเป็นบ่อเกิดโจรผู้ร้าย
 ตอมลักสัตว์พาหนะ ยานพาหนะ แดทรัพย์สิน
 สมบัติของราษฎร คือมีช่องรังของรับซื้อ
 ถ่ายถอนโคกระบือผู้ร้าย แดตั้งโรงรับจำนำ
 ในที่ตลาดโรงบ่อน แต่การตั้งช่องรับถ่าย
 ถอนของโจรผู้ร้ายนั้น มีอุบายที่จะคิดตัด
 รอนได้โดยง่ายคือ ถ้าทราบเกล้าฯ ว่าที่
 ตำบลใดมีผู้รับซื้อโคกระบือผู้ร้าย ก็ให้
 พนักงานรับออกไปสืบสวน เว้นได้หลักฐาน
 หรือพบปะของโจรผู้ร้าย ก็จับกุมกันใน
 ทันที แดพ้องต่อศาลให้ตั้งโทษผู้กระทำผิด
 แดคอยตรวจตรา ระงับปราบปรามไม่ให้ตั้ง
 ต่อคิดขึ้นอีกได้

เด็กโรงรับจำนำ

๕๖ แต่โรงรับจำนำนั้น เป็นอันยากที่จะ

คอยตรวจตราจับกุมคนร้ายในทันทีท่วงที่ หรือ
 ทั้งที่จะได้ส่วนหาหลักฐาน ก็เป็นการยาก
 ไม่ทันเวลา เห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ถ้ายอมให้มี
 โรงรับจำนำตั้งอยู่ตามใด โจรผู้ร้ายคง
 กำเริบไม่เสื่อมถอยโดยแน่ แต่ก็ไม่มีความ
 ในพระราชบัญญัติ หรือกฎหมายอันใดที่จะ
 บังคับให้เด็กถอนได้ เห็นด้วยเกล้าฯ
 ว่ามีอยู่ทางเดียวที่พอจะตัดรอน คือการตั้ง
 โรงรับจำนำ ต้องอาศัยอยู่ในที่ตลาดโรง
 บ่อน ซึ่งเป็นที่ประชุมชน แดหัวเมืองในมณฑล
 นี้ ก็มีที่โรงบ่อนตลาดสดอยู่หลายแห่งใน
 ที่หัวเมืองเหล่านี้ รัฐบาลมีอำนาจที่จะห้าม
 ให้รับจำนำได้ แต่ที่โรงบ่อน แดตลาดซึ่ง
 เป็นของราษฎร ก็ได้หาตัวเจ้าของมาชี้แจง
 ถึงการชั่วร้ายในเหตุตั้งโรงรับจำนำ พวก
 เจ้าของที่ก็มีความเห็นพร้อมกัน ไม่ยอม
 ให้คนซึ่งเข้าอาศัยในที่ของตน ตั้งรับจำ
 นำหมดทุกราย ถ้าผู้ใดจะเข้าอาศัยก็ ต้อง
 ปฏิญาณสัญญาว่าจะประพฤติแต่เฉพาะการ
 ค้าขาย เมื่อต่อไปไม่ทำตามสัญญาเจ้าของ
 ที่ก็ว่ากล่าวฟ้องร้อง ให้ศาลลงโทษจับได้
 ฝ่ายผู้กระทำผิดก็ต้องถูกใช้ค่าฤชาธรรมเนียม
 แดปรับใหม่ไม่ช้าที่จะตั้งรับจำนำถ่ายถอน
 ตั้งแต่ก่อนได้ ในสมัยนี้เป็นอันเลิกถอนหมด
 ไม่มีโรงรับจำนำตามหัวเมืองในมณฑลกรุงเก่า

๕๗ ด้วยเหตุทั้ง ๓ ประการ ตามที่ได้
 รับพระราชทานทดลองแลจัดไปแล้วนี้ ได้เห็น
 ผลคือ การทะเลาะวิวาทซึ่งเกิดจากทรัพย์สุรา
 เมื่อดูที่วันพันทางทำร้ายต่อกัน ทั้งที่ต้อง
 ลุ่มลุ่ม โจรผู้ร้าย แดการลักสัตว์พาหนะ
 ยานพาหนะ คัดช่องช่องเบาฉิ่งฉักในเวลา
 นี้สงบบันเทิงเบาบางลงกว่าปีก่อน ๆ มาก
 (ยังมีต่อไป)